

Kateřina Korábková

Medializace literatury v meziválečném českém tisku

Disertační práce

Neskrývám, že jsem - ovlivněn názvem disertace Kateřiny Korábkové - čekal od ní /naivně a neoprávněně/ jiný obsah, třeba rozbor, posouzení a porovnání kulturních rubrik určitých deníků vydávaných v první ČSR. Autorka sama však právem usoudila, že by to bylo ~~ně~~ síly disertace a zvolila - prospěšně - zaměření na medializaci literatury ve vybraných a osobitě působících periodikách, která formovala i reprezentovala určité kulturní a kulturně politické prostředí. Vznikla vnitřně rozsáhlá monografie, která není a nemohla být z jednoho kusu. Skládá se ze čtyř obsáhlých částí, které by mohly jako studie dokonce existovat samostatně, zároveň ale patří k sobě, byť jejich vazby mají rozdílnou sílu a smysl a tvoří nestejný vklad k celku.

Téma žádalo použít i různé metody a interpretace opřené o několik disciplin, nejvíce o historii a hojně také o sociologii, samozřejmě - soustavně - o dějiny novinářství. O jejich stránkách je také určité, většinou hlavní užití literatury. Ta není v "novinářské problematice" zatím nijak početná, proto se v odkazech hojně opakují tituly a jejich autoři; K.Korábková je zná důkladně. Obrátila se samozřejmě i na literaturu zahraniční, i tady jsou "stálice", které autorku disertace orientovaly a inspirovaly. K poznávání "československé doby", historického základu monografie, užila autorka obdivuhodně rozsáhlou literaturu, v níž nevynechávala ani práce, jež se tématiky třeba jen dotkly. Bohatý, detailně zpracovaný seznam je až nadbytečně roztržiděn, došlo však zařazení určitých tiskových pramenů mezi literaturu. V textu to však znát není.

Zahraniční literatura měla vliv na stylistiku. Je místy složi-

tější, než bylo možná nezbytné a má tak podíl na tom, že teoretické a metodologické úvahy se nepromítají do částí, které zkoumají a vykládají konkrétní faktografii - analyzování zvolených periodik. Samy o sobě jsou však tyto úvahy na odborné výši, která je působivě vřazuje do oceňované literatury mediálních studií. Jsou zajímavé i tím, že vytvářejí a vyvolávají podněty k diskusím ze široké, poutevřené problematiky dějin novinářství a vůbec médií. Autorka disertace právem upozorňuje, že historie československé žurnalistiky přináší stále nová a badatelsky nedotčená témata, která mohou být zkoumána jak z jejich "vnitřku", tak ze své reflexe. Bohatá látka vytváří náročnost bádání, které se rozprostraňuje do studia aktivit a působností v politice, kultuře, hospodářství, společenském životě. Literární komunikace se zapojovala do komunikace politické, která se podílela "na utváření podoby vztahů k československému státu", jak zdůrazňuje K.Korábková.

Literatura pronikala do novin v několika podobách, které závisely jak na autorech, tak na čtenářích, rovněž na zaměření novin a na jejich existenčních podmínkách. S Karlem Čapkem se dá jistě souhlasit, že kulturní redakce /vytvářeli ji novináři zvláštního typu, často spíše spisovatelé a různí specialisté/ sloužila za "obdobu listu" a "rezervaci individualit". Politická situace, vnitřní i vnější, se stávala stále neodbytnější tematikou. V denících však nebyl čas na analýzy a hlouběji v látce ponořené úvahy, konkurence /"byznys"/ měla podstatný vliv na obsah a zpravodajství, na zpracovávání textů. Je to dobře poznatelné i v československých novinách. Už z Rakouska-Uherska zděděná politizace české společnosti, stále rostoucí, kterou K.Korábková přímo i nepřímo připomíná, se stupňovala ve 30.letech. Autorka disertace je asi celistvěji nezkoumala, přihlídnutí k nim, jejich detailnější poznání by obohatilo všechny části práce a třeba zajímavě ilustrovalo úlohu novin v mimořádných poměrech. Tato určitá tematická absence souvisí asi i s tím, že K.Korábková přijala Sekerovu

periodizaci českých médií neberoucí v úvahu jak mezníkový vznik československého státu, tak novou úlohu tiskové státnosti. Sama tento mezník někde užívá, někde překračuje, což je pochopitelné a oprávněné. Změny v podobách tisku a celkově médií na přelomu 19. a 20. století byly spíše technického, praktického charakteru. Jistě je ale třeba je brát v úvahu a zhodnocovat. Obdobně diskusí je užívání termínu meziválečný, dokonce při pojmenování státu a také dalších historických realit. Má v sobě jakousi předurčenost, fatalitu, v určitém případě i dehonestaci. Jsou by Československu byl předurčen osud nezakotvené existence a neodvratné válečné oběti.

Hlavní a nejrozsáhlejší autorský vklad do disertace tvoří její třetí část, která analyzuje čtyři vybraná kulturní periodika. Rozbor a posouzení mají také tvořit základ typologie vazeb mezi literaturou a politikou ve stanoviscích politických i v názorech na literaturu a její tvůrce. Vhodný výběr časopiseckých titulů obsahuje periodika s potřebnou vypovídací hodnotou. Jde o časopisy značně rozdílné původem, zakotvením, tvůrčí a čtenářskou skladbou, názory a ohlasy.

Akord měl hlavní osobnost v Jaroslavu Durychovi, který v něm navazoval ^{na} stejně duchovně založený Rozmach. K. Korábková charakterizovala Akord výstižně, nepoužívala přitom ani vyostřenějších tezí, jimiž občas durychovský individualismus časopis naplňoval. Jeho útočnému katolicismu nebyla akceptovatelnou ani politika prokatolické lidové strany, jak disertace v charakteristice Akordu připomíná a dokumentuje. Blízké bylo Durychovi baroko, chtěl je oživit v současnosti, a třeba i s inkvizičními prvky. Výtečně K. Korábková postihla Durychův styl, když představoval svůj katolický světový názor a usiloval získat pro něj čtenáře. Katolicismus se poznatelně sblížoval s ruralismem, srozumíval je kritický, odmítavý přístup k hradnímu křídlu československé demokratické politiky.

Akord se postupně stával spíše ideovou a politickou platformou, než literární revue. Potvrdilo se to ve 30.letech, která už disertace nepřipomíná, ale autorka o nich - jejich zacílení, stylu, ohlasu - dobře ví.

Zařazení časopisu Brázda mezi analyzované zdůvodňuje jeho vazba na vedoucí československou politickou stranu, mnohaletá existence a hlavní obsahové zaměření orientované na zdůvodňování vedoucí úlohy venkova v národní společnosti. K.Korábková ji sleduje v glosách o tématických zájmech Brázdy, v nichž se objevuje mýtizace přírody a půdy, důraz na určité národní tradice a spíše sociologický přístup k pojetí a výkladům. Zvláštní pozornost si jistě zaslouží vztah Brázdy a literárních ruralistů a také - především ve 30.letech - srovnání politických názorů a postojů Brázdy a ústředí agrární strany, především s deníkem Venkov. Brázda samozřejmě procházela vývojem, který K.Korábková zaznamenala a obecně pojmenovala. Nachází v něm promyšlenost ideové koncepce a očekávanou podporu agrární politiky. Brázdu přivádí až k postojům problematickým v těžkém roce 1938. Stálo by za to některé texty v Brázdě důkladněji posoudit a tak dokumentovat, co sledovaly, kam mířily, jak mohly zapůsobit. Brázda oživovala národní tradice spojené právě s půdou, se selstvím, které jí bylo hodnotou nejvyšší. Výsledky vývoje Brázdy zhodnotila K.Korábková přesvědčivě - od intelektuálně motivované kulturní revue v aktuální týdeník. Obecný ideový základ zůstával sice stejný, ale jeho prvky a součásti se aktualizovaly v postojích, které znamenaly průniky nových politických skutečností, pro ČSR i nepříznivých.

Zdařile pojednala K.Korábková o Přítomnosti: nebylo to snadné - při tématické bohatosti tohoto týdeníku, jeho zvláštností, úrovně a postavení ve společenském, politickém a kulturním životě Československa. Součástí autorčina výkladu bylo samozřejmě také jisté zportretování šéfredaktora, Peroutkovi se v disertaci dostalo i více

charakteristik. Obdobné tvůrčí a vůbec myšlenkové rysy a zásady se najdou i u jiných osobností orientovaných na československou "politickou ojedinělost", Masarykovský Hrad. U Peroutky dostávaly originální zkonkrétnění.

Liberalismus a pragmatismus mu nenahrazovaly co si jako populární "absolutní pravdu"; nevyžadovalo se její hledání, ale prosazovalo se stálé poznávání, které vznikalo i ze soutěží, střetů různých názorů, postojů i faktografií. Stanoviska, interpretace, koncepce měly mít prostor k definování, zdůvodnění, užití. Přítomnost zajímalo plno oborů rozvíjených v Československu - záleželo jí na modernizačním rozvoji společnosti, proto interes o rozmanitosti, i když politika a společensko-politická situace převažovaly. Přítomnost pěstovala a zdůvodňovala obsahovou nezávislost, ta však - jak výstižně píše K.Korábková - "se nerovná neutralitě, ale představuje svobodu vyjádření vlastního názoru, jehož jediným limitem je osobní přesvědčení pisatele".

Přítomnost se neuzavírala postojům, které se neztotožňovaly se stanovisky redakce, sama vyvolávala diskuse a polemiky, které považovala za potřebné a vhodné pro inspirující názorové ovzduší a jeho pestrost. Více než jiné časopisy tiskla také ohlasy čtenářů, které svědčily o smýšleních ve společnosti, o politických náladách. I stylisticky bývaly statě v Přítomnosti pozorně a nevšedně formulované; K.Korábková označila Peroutkův styl za esejistický - oprávněně, měřeno i další Peroutkovou tvorbou.

Třicátá léta jsou na stránkách Přítomnosti látkou, která si zasluhuje zvláštní pozornost, publicistika znaléhavěla. Bez tohoto období je i jinak zdařilá analýza osobitého týdeníku přece jen jako by nedopovězená.

Nepochybný, oceňující zájem vyvolá kapitola o brněnském avantgardním Hostu. Osm let vydávaný časopis založila a vedla avantgardní

Literární skupina. Host vznikl na podzim 1921; představoval orgán mladogenerační. Zprvu tiskl ihojněji i texty ideově manifestačního charakteru - "manifest" Sk^upiny nesl příznačný název Naše naděje, víra a práce. V třígeneračním celku české literatury patřila Literární skupina k pokolení nejmladšímu, což bylo znát i na diskusích vyvolávaných kulturním a politickým vývojem. Národ a demokracie - pojmy vyjadřující v československém státním prostředí hodnoty podstatné - přijímala s chladnějším nazíráním a odezvou, byť si cenila i "kultu mravních hodnot, lásky, humanity". Obdobně avantgardní Devětsil se hlásil k revoluci, k hnutí proletářské kultury, k marxismu. Skupina naproti tomu odmítala "všemocnost hospodářské revoluce", ta měla být doplňována "revolucí lidských srdcí".

Autorsky i myšlenkově se Host postupně rozevíral, tiskli tu i příslušníci Devětsilu a vyšly v něm i základní manifesty poetismu. Ideovým mluvčím Literární sk^upiny byl František Götze, který přinášel znalosti světových uměleckých proudů a vůbec se snažil přibližovat mladou českou kulturu generačnímu světu. Sám měl blízko k německému expresionismu. Poezie měla podle něho vy-
tvářet "duchovní prostor národní". Jeho názorový posun vystihla K. Korábková tezí, že nakonec Götze "zjišťje, že právě národní orientace umění, směřování dovnitř, které pozvedne národního ducha, je tím účelem umění, v němž nalézá smysl."

Výtečně koncipován je shrnující závěr disertačního textu. Také on svědčí o tom, jak dů^akladně, promyšleně K. Korábková látku zvládla. Žádá si pozorné čtení, s nímž je možno pronikat do autorčina originálního výkladu. Práce má také rozsáhlý diskusní potenciál, bylo by ztrátou ho příležitostně nevyužívat.

Monografie Kateřiny Korábkové Medializace literatury v meziválečném českém tisku si zaslouží být uznána jako práce disertační.